

Fons del Museu Frederic Marès/5
**Catàleg d'escultura
i col·leccions del món antic**

Edició:

Ajuntament de Barcelona
Museu Frederic Marès
Institut de Cultura de Barcelona

Direcció:

Dra. Pilar Vélez

Coordinació:

Camila González

Restauració:

Dra. Carme Sandalinas. Cap del Departament de Conservació-Restauració MFM (coord.)
Sílvia Llobet Font. Àbac. Conservació-Restauració, SL
Maria Molinas Daví. Àbac. Conservació-Restauració, SL
Carme Prats Darder. Coordinadora del Laboratori d'Arqueologia. Universitat de Lleida

Anàlisi:

Dr. Sergio Ruiz-Moreno. Director del Laboratori Raman Laser, UPC, Barcelona
Dr. Alejandro López-Gil. Laboratori Raman Laser, UPC, Barcelona
Dra. Rossana Pérez-Pueyo. Laboratori Raman Laser, UPC, Barcelona
Dr. Jordi Abellà. Grup d'Enginyeria de Materials. IQS, Barcelona
Dr. Salvador Borrós. Grup d'Enginyeria de Materials. IQS, Barcelona

Fotografies: Ramon Muro

Correcció i traducció: Univerba

Disseny i compaginació: Víctor Oliva. Disseny gràfic, SL

Impressió: Treballs Gràfics, SA

© d'aquesta edició 2010, Museu Frederic Marès
Institut de Cultura de Barcelona

© dels textos, el catàleg i les fotografies, els autors

ISBN: 978-84-9850-225-1

Dipòsit legal: B-9.450-2.010

Aquest catàleg s'inclou dins del projecte de recerca

Còpies i reutilitzacions de l'escultura clàssica a l'Edat mitjana i l'Edat moderna.

Ref. Hum. 2005-06914/Arte, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona

Consell d'Administració

President: Im. Sr. Carles Martí

Vicepresidenta: Ima. Sra. Montserrat Ballarín

Vocals: Im. Sr. Jaume Ciurana, Ima. Sra. Àngeles Esteller, Im. Sr. Ricard Gomà, Sr. Carles Guerra, Sr. David Albet, Sr. Josep M. Montaner, Sra. Carlota Subirós, Sra. Maria del Mar Dierssen, Sr. Iñaki Lacuesta, Sr. Pius Alibek, Sra. Carmen Cazalla, Sr. Josep Sánchez

Delegat de Cultura i vocal del Consell d'Administració:

Sr. Jordi Martí

Gerent: Sra. Marta Clari

Secretària: Sra. Montserrat Oriol

Autors del catàleg:

Dr. Antoni Aguilera. Professor associat,
Universitat de Barcelona (A.A.)

Dr. Michael Blech. Investigador emèrit,
Instituto Arqueológico Alemán, Madrid (M.B.)

Camila González. Conservadora,
Museu Frederic Marès (C.G.)

Dr. Francesc Gracia. Professor titular de Prehistòria,
Universitat de Barcelona (F.G.)

Dra. Eva M. Koppel. Professora emèrita,
Universitat Autònoma de Barcelona (E.K.)

Dra. María Mariné. Directora, Museu d'Àvila (M.M.)

Dra. Glòria Munilla. Professora agregada.
Estudis d'Arts i Humanitats, Universitat Oberta
de Catalunya (G.M.)

Dr. Víctor Revilla. Professor titular,
Universitat de Barcelona (V.R.)

Dra. Isabel Rodà. Directora,
Institut Català d'Arqueologia Clàssica (I.R.)

Dr. Sergi Vidal. Conservador de Museus.
Subdirecció General del Patrimoni Històric,
Ministerio de Cultura (S.V.)

**El Museu Frederic Marès i els autors volen manifestar
el seu agraïment a les següents persones i institucions:**

- Dra. Clara Bencivenga. Istituto Italiano di Cultura, Copenhagen
- Teresa Carreras. Museu Arqueològic de Catalunya, Barcelona
- Dra. Saskia Durian-Ress. Augustinermuseum, Freiburg im Breisgau
- Dr. Norbert Franken. Universitat de Wilhelm von Humboldt, Berlín
- Dr. Othmar Jaeggi. Universitat de Freiburg im Breisgau/Basel
- Dr. Hans Ulrich Nuber. Universitat de Freiburg im Breisgau
- Jaume Moreno. Traductor i editor. Barcelona
- Dr. Salvador Rovira. Museo Arqueológico Nacional, Madrid
- Pere Sebastià. Ex-restaurador, Museu Frederic Marès
- Dr. Walter Trillmich. Deutsches Archäologisches Institut, Berlín
- Dra. Marta Weber. Universitat de Freiburg im Breisgau

Sumari

Presentació	9
Jordi Hereu. <i>Alcalde de Barcelona</i>	
Singularitats de l'escultura del món antic d'un museu de col·leccionista	11
Pilar Vélez. <i>Directora del Museu Frederic Marès</i>	
Selecció d'obres	19
Catàleg	
Notes prèvies	54
Escultura	
Retrats i escultures	57
Eva M. Koppel i Isabel Rodà	
Relleus i inscripcions	83
Sergi Vidal i Isabel Rodà	
Col·leccions	
Exvots ibèrics	103
Glòria Munilla, Francesc Gracia i Camila González	
Figuretes de terracota	177
Camila González	
Llànties de terracota	235
Antoni Aguilera i Víctor Revilla	
Figuretes i objectes de bronze	251
Michael Blech	
Fíbules i afibllals	313
María Mariné	
Relleus figurats d'os	327
Camila González	
Correlació de números d'inventari i de catàleg	333

mig tapades pel pentinat, que, pel darrere, es recull en una àmplia castanya rodona, de la qual cauen uns flocs pel clatell i a banda i banda del coll.

El petit format de la peça ens podria fer suposar que, com la núm. 585, ens trobaríem davant la imatge d'una divinitat (Venus, Diana?), però l'espontaneïtat del rostre rialler fa que potser ens inclinem a considerar-la més aviat com un retrat d'època antonina de mida reduïda, conegut a la mateixa cronologia també per "emperadrius" (KOPPEL 1985, pàg. 15, núm. 3). I.R.

Catàlegs:

Marès 1979, pàg. 14

15. Retrat de Marcus Licinius Crassus

Taller de Roma (?)

Còpia d'època moderna

Marbre blanc de gra fi translúcid, probablement pentèlic, sense excloure la procedència de Luni-Carrara

35,5 x 19 x 21 cm

MFM 163

Es tracta d'un retrat, podríem dir hiperrealista, d'un home de caràcter fort entrant a la vellesa, amb un coll potent, amb els dos tendons ben marcats, que suporta un rostre girat cap a l'esquerra. Barbeta prominent, llavis enèrgicament tancats emmarcats per uns profunds plecs nasolabials. Nas ben conservat, només amb un descrostonat a la punta. Ulls sense treball escultòric al globus, de mirada severa, la qual cosa és emfasitzada per unes celles gruixudes i frunzides; no s'estalvien les potes de gall.

El pentinat, ben ajustat al crani, es disposa amb curts flocs ordenats en una primera renglera a partir d'una pinça damunt la cella dreta; la segona filera es disposa, en canvi, d'esquerra a dreta.

Aquesta peça s'acosta indubtablement al retrat considerat com de *M. Licinius Crassus* (115-53 aC) a la Gliptoteca Ny Carlsberg de Copenhagen (inv. 749, JOHANSEN 1994, pàg. 162-163, núm. 69; *Kaiser*

Augustus und die verlorene Republik, 1988, pàg. 317-318, núm. 155). També la manera de treballar el coll pot tenir el seu paral·lel en la retratística romana, com a l'anomenada *Hècuba* de Vil·la Albani (BOL. ed. 1988, pàg. 214-216, núm. 69, làm. 118-119).

No hi ha cap mena de dubte que representa al mateix home del retrat del qual se'n coneixen altres quatre còpies: una al Museu del Louvre (KERSAUSON 1986, pàg. 106-107), l'esmentada de la Glipoteca Ny Calsberg de Copenhagen (JOHANSEN 1994, PÀG. 162-163, NÚM. 69), una tercera al Museu Torlònia (VICONTE 1884, pàg. 104-105, làm. XXXVI, GASPARRI 1980, núm. 142) i la quarta a Petworth House (WYNDHAM 1915, pàg. 126, núm 75; RAEDER 2000, pàg. 136-140, núm. 42, làm. 56).

Ara bé, mentre els retrats de París i Copenhagen són certament antics, els altres dos han estat considerats tradicionalment com a còpies modernes, però no hi ha mancat tampoc recentment llances trencades a favor de la seva antiguitat (RODÀ, en premsa).

Antigues o no, el que és cert és que, amb la del Museu Frederic Marès, ja són cinc les rèpliques que retraten a un mateix personatge.

Després d'atribucions diverses, ha anat quallant la idea que l'home representat sigui ni més ni menys que el triumvir Marcus Licinius Crassus.

El retrat del Museu Frederic Marès segueix molt a prop el del Louvre i no deixa de presentar punts de coincidència amb el de Petworth House. De tota manera, ens inclinàriem a considerar-lo com a no antic, tenint en compte sobre tot el pastós treball del cabell i el dels llavis, tan poc usual, a la qual cosa s'hi afegeix l'aspecte d'exageració forçada que sembla traspuar el retrat. Es tractaria en aquest cas d'una còpia excel·lent, d'època moderna del retrat d'un romà republicà tan cèlebre com fou Licinius Crassus. I.R.

Bibliografia:

RODÀ (en premsa)

Catàlegs:

Marès 1979, pàg. 15, núm. 614

16 i 17. Parella de retrats

Obra no romana

Marbre blanc de gra fi, molt translúcid, pentèlic (?)

Retrat masculí: 36 x 19,7 x 24,5 cm

Retrat femení: 40 x 23 x 27 cm

Consten com a procedents de Mèrida

MFM 160 i 161

El retrat masculí presenta desperfectes al nas i a les orelles i petits cops dispersos. La base del potent coll, arrodonida, serviria per inserir-lo en un bust o cos. El retrat femení presenta també alguns cops i pèrdua de bona part del nas; a la part frontal del coll es va practicar un encaix, on es veuen restes de la tija de ferro per acoblar-hi una peça treballada a part.

El retrat masculí mira cap a la dreta i representa un home jove, només amb els plecs nasolabials lleugerament marcats, llavis no gaire carnosos tancats, celles amb els pèls treballats i entrecella arufada. El pentinat destaca pels flocs que es dirigeixen cap endavant des de la coroneta en suaus ondulacions. El treball escultòric és uniforme tant pel davant com pel darrere, amb els cabells del clatell de tall arrodonit.